

UDK 027.7:5
026 : 371.671

Vesna Jadrijević, Ljiljana Bajs, Vesna Borić, Katarina Gajić, Đurđica Jureša, Blaženka Magaš, Marula Vujašinić

ZBIRKA UDŽBENIKA U KNJIŽNICAMA
PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA
U ZAGREBU

THE DEPARTMENT LIBRARIES' TEXTBOOK COLLECTIONS OF THE FACULTY
OF SCIENCE, UNIVERSITY OF ZAGREB

SAŽETAK

U prikazu je analiziran odnos između, u Redu predavanja za 1993/94. godinu, propisane udžbeničke literature i njene stvarne zastupljenosti u fondovima strukovnih knjižnica Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (PMF), zatim jezik na kojem su pisani preporučeni udžbenici, njihova eventualna zastarjelost, te sudjelovanje djelatnika PMF-a u pisanju odnosno prevodenju priznatih svjetskih udžbenika. Analiza je pokazala neprimjerenost odnosa, kako broja naslova tako i primjeraka, prema broju studenata u svim strukovnim knjižnicama PMF-a, te veliko zaostajanje za minimumom svjetskih standarda za visokoškolske knjižnice. Dio ove analize prikazan je kao priopćenje na posteru na 29. Skupštini Hrvatskoga bibliotekarskog društva (1).

SUMMARY

The relation between the Curriculum prescribed textbooks and their actual proportion in the library holdings of the department libraries of the Faculty of Science, University of Zagreb, the language in which textbooks were written, their possible obsolescence, as well as the faculty staff participation in textbook writing or translation, are analysed. The research showed a disproportion between the number of titles and copies and the numbers of students, as well as a great lagging behind the minimum of modern-world standards for university libraries. A part of this analysis was presented as a poster at the 29th Conference of the Croatian Librarian Association.

Uvod

Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu visokoškolska je ustanova, koja se prema svojoj znanstveno-nastavnoj strukturi sastoji od sedam odsjeka, unutar kojih djeluju strukovne knjižnice (Tablica 1).

Tablica 1. Odsjeci i strukovne knjižnice na PMF-u

Odsjek	Knjiznica*	Oznaka
Biološki	Središnja biološka knjižnica	SBK
Fizički	Središnja knjižnica za fiziku	SKF
Geofizički	Središnja geofizička biblioteka	SGB
Geografski	Centralna geografska biblioteka	CGB
Geološki	Centralna biblioteka Geološkog odsjeka	CBGO
Kemijski	Centralna kemijska biblioteka	CKB
Matematički	Središnja matematička knjižnica	SMK

Navedene knjižnice predstavljaju jednu od temeljnih infrastruktura za obavljanje kako nastavne, tako i znanstvene djelatnosti. U ovom radu, kao što je vidljivo iz naslova, analizirana je literatura potrebna za odvijanje nastavnog procesa.

Kvalitetna fakultetska strukovna knjižnica u svom fondu treba posjedovati dovoljan broj primjeraka udžbenika preporučenih nastavnim planom i programom. Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj (2) nalažu: u fondu fakultetske knjižnice trebaju se nalaziti svi udžbenici i priručnici koji su propisani nastavnim planovima i programima. Iskustveno saznanje knjižničnih djelatnika PMF-a ukazuje na potpun nedostatak pojedinih naslova preporučene literature, kao i na trajno nedovoljan broj primjeraka zastupljenih naslova; stoga je u ovom radu analizirana pokrivenost udžbenicima svih nastavnih kolegija na PMF-u*. Slična je analiza

*Usklađivanje naziva knjižnica na hrvatskom jeziku obavit će se nakon prihvaćanja službenog nazivlja.

načinjena prije dvanaest godina za sve članice Sveučilišta (3). Analiza se temeljila na podacima dobivenim anketom, u sklopu koje je najveća pozornost posvećena domaćoj literaturi za pojedine kolegije. Zbog toga se navedena analiza ne može u cijelosti usporediti s ovim radom. Ipak, jedan od zaključaka spomenutog rada bio je već tada da na PMF-u predstoje veliki dugoročni zadaci za izdavačku djelatnost, jer značajan broj predmeta nije dovoljno pokriven udžbeničkom građom.

Definiranje uzorka i izvora podataka

Uzorak za analizu čini zbirka udžbenika propisana za stručne kolegije na dodiplomskom studiju na PMF-u i Zajedničkom studiju iz geologije na PMF-u i Rudarsko-geološko-naftnom fakultetu. U analiziranom uzorku trebalo je utvrditi:

- broj kolegija;
- popis odnosno broj naslova preporučenih udžbenika;
- broj primjeraka za svaki naslov;
- broj studenata na pojedinom kolegiju, odnosno ove parametre staviti u međusobni odnos.

Podaci su preuzeti iz:

- tiskanog *Reda predavanja na PMF-u : 1993/94.*, u kojem su popisani svi obrazovni profili, svi kolegiji prema godinama i smjerovima na dodiplomskom studiju, uz navedenu propisanu literaturu, i
- tabelarnog izvješća s *Podacima o upisu redovnih studenata na teret Ministarstva 1993/94. nastavne godine (zimski semestar)*, a prema obrazovnim profilima na PMF-u, pribavljenog u Studentskoj referadi PMF-a.

Red predavanja za Prirodoslovne odsjeke PMF-a za škol. god. 1993/94. je brošura, što se na Prirodoslovnim odsjecima PMF-a tiska početkom svake nastavne godine. Sadrži popis nastavnog osoblja, kolegija, broja sati i popis

*Knjižnični djelatnici su tijekom višegodišnjeg rada s korisnicima uočili da prečesto moraju davati najneugodniji odgovor "NEMA", bilo da se radi o neposjedovanju traženih naslova, o nedovoljnom broju primjeraka istog naslova ili drugim razlozima. Stoga su odlučili analizirati pokrivenost svih nastavnih kolegija na PMF-u propisanom literaturom.

preporučene udžbeničke literature za sve obrazovne profile na dodiplomskom studiju. Na Matematičkom odsjeku PMF-a (MO) nije za analiziranu godinu bilo tiskanog Reda predavanja, pa je korišten Program kolegija na Matematičkom odjelu PMF-a (1991. god.) što sadržava popis kolegija, broj sati i popis udžbeničke literature. Tek je za školske god. 1994/95. pripremljen sličan pregled: *Matematički i računarski kolegiji na MO PMF-a, Sveučilišta u Zagrebu*, svibanj 1994. U međuvremenu je za dodatne informacije bila potrebna usmena konzultacija s nekoliko profesora. Na Geološkom odsjeku PMF-a organiziran je i Zajednički studij iz geologije s RGNF-om Sveučilišta u Zagrebu, pa je za podatke potrebne za ovu analizu korišten i *Vodič kroz studije na RGNF-u za škol. god. 1989/90*.

Metodologija analize

Sve su knjižnice obavile analizu istom metodologijom tako da su podaci usporedivi i omogućuju iskazivanje zbirnih podataka za PMF.

Na osnovi *Reda predavanja* definiran je uzorak za analizu, tj. utvrđen je broj naslova udžbenika, koji bi trebali činiti jezgru stručne udžbeničke zbirke u knjižnicama PMF-a. Za svaki propisani naslov izrađena je temeljna kartica za registraciju ispitivanih podataka. Najprije su se unosili bibliografski podaci o preporučenom naslovu, a zatim je istražena njegova prisutnost u fondu knjižnica na osnovi dostupnih kataloških ili inventarnih pomagala. Različita izdanja istog naslova, kao i izdanja istog naslova na različitim jezicima, bilo u *Redu predavanja*, bilo u fondu, evidentirana su kao primjerci jednog naslova.

Treba napomenuti da su analizom obuhvaćeni stručni kolegiji : predmeti, seminari i praktikumi; nisu uzeti u obzir opći kolegiji društvenog i pedagoškog karaktera.

Ovom analizom nisu obuhvaćena skripta kao pomagalo na vježbama (u praktikumima). U tim ih slučajevima obično ima u dovoljnim količinama, i osiguravaju se putem pojedinih Zavoda, a ne putem knjižnica.

Podaci o broju studenata su pribavljeni u Studentskoj referadi PMF-a iz *Izvjestća* u kojem je broj studenata tabelarno prikazan prema obrazovnim profilima i godinama studija. Na karticu svakog naslova udžbenika upisani su obrazovni profili prema godini studija i broj studenata obrazovnog profila prema godini studija, za koji je navedeni naslov propisan. Zbrajanjem broja studenata izračunat je broj mogućih korisnika odnosno posudbenih zahtjeva za svaki pojedini naslov. Pri tome nisu uzeti u obzir zahtjevi studenata drugih fakulteta, a koji se javljaju u svim analiziranim bibliotekama.

Kako je čest slučaj da isti udžbenik bude u popisu literature za više smjerova i kolegija, kao drugi relevantan podatak, registrirani su svi kolegiji za koje je preporučena taj naslov.

Ocjenu na temelju numeričkih podataka o građi propisanoj uz pojedine kolegije, istražila je svaka knjižnica posebno. Pritom su, dogovorno, iz analize udžbeničke zbirke svake pojedine knjižnice, bez obzira na stručna usmjerenja ili kolegije, isključeni oni naslovi za koje se pretpostavlja da, s obzirom na temeljnu struku, trebaju biti locirani prvenstveno u drugoj strukovnoj knjižnici.

Rezultati i diskusija

U ovom je radu razmatrana:

- pokrivenost udžbenicima svih kolegija na PMF-u,
- broj primjeraka pojedinih naslova,
- godina izdavanja propisane zbirke udžbenika,
- potencijalni broj posudbenih zahtjeva prema naslovu, zasebno prema naslovima kojih nema niti u jednoj strukovnoj knjižnici PMF-a,
- jezik na kojem su udžbenici pisani,
- broj naslova što su ih napisali ili preveli djelatnici PMF-a.

Na temelju *Reda predavanja* dobiven je:

- broj kolegija prema pojedinim obrazovnim profilima dodiplomskog studija, dakle njihov ukupan broj na PMF-u, i
- popis ukupno propisane literature za te kolegije.

Utvrđen je:

- broj primjeraka za svaki naslov;
- broj studenata za pojedini kolegij i
- broj studenata prema primjerku udžbenika, što je uspoređeno sa standardima.

Grafički je prikazan odnos broja primjeraka i naslova za svaku pojedinu strukovnu knjižnicu i skupno za PMF. Navedeni su problemi koji proizlaze iz postojećih standarda kao i važećih zakonskih i statutarnih odredbi o visokoškolskim knjižnicama u Hrvatskoj, s obzirom na udžbenike.

Ukupno se na dodiplomskom studiju na PMF-u i Zajedničkom studiju iz geologije na PMF-u i RGNF-u predaje 646 kolegija, za koje supropisana 874

naslova, s tim da za 54 (8,36 %) kolegija nema propisane literature. Ti su podaci prema pojedinim Odsjecima PMF-a, odnosno pripadajućim strukovnim knjižnicama, raspoređeni u Tablici 2.

Analizirajući pokrivenost kolegija preporučenim naslovima u fondu pojedinih strukovnih knjižnica PMF-a, uočeno je da knjižnice ne posjeduju ukupno 309 naslova (35,45 %) (Tablici 2).

Tablica 2. Broj kolegija i propisanih naslova prema bibliotekama

Oznaka bibl.	Broj kolegija	Broj naslova	Broj nast. po kolegiju	Kolegiji bez literature		Nasl. kojih nema u bibl. PMF-a	
				br.	%	br.	%
SBK	159	201	1,26	0	-	113	56,22
SKF	172	151	0,88	18	10,46	61	40,40
SGB	25	74	2,96	0	-	19	25,68
CGB	91	87	0,96	0	-	29	33,33
CBGO	23	99	4,30	15	65,22	35	35,35
CKB	82	77	0,94	18	23,38	11	12,64
SMK	94	185	1,97	3	3,19	41	22,16
PMF	646	874	1,35	54	8,36	309	35,45

Iz Tablice 2 vidljivo je da se brojevi kolegija po pojedinom Odsjeku međusobno vrlo razlikuju, tj. da se taj broj kreće u rasponu od 23 do 172 kolegija po Odsjeku, te da se od svake pripadajuće strukovne knjižnice očekuje i različit broj naslova propisanih udžbenika, tj. od 74 do 201 naslov. Na Biološkom, Geofizičkom i Geološkom odsjeku svi kolegiji imaju popis preporučene literature, dok se broj kolegija bez literature kreće od 3 (na Matematičkom odsjeku) do 18 (na Fizičkom i Kemijskom odsjeku) odnosno od 3,19% (MO) do 65,22% (Geološki odsjek). Tablica 2 pokazuje i porazan podatak da knjižnice ne posjeduju više od trećine naslova (309, odnosno 35,45%). Taj podatak varira od knjižnice do knjižnice. Najgora situacija je u Središnjoj biološkoj biblioteci, gdje nedostaje više od polovice naslova, tj. 113 naslova, što iznosi 56,22% od naslova propisanih za kolegije na Biološkom odsjeku. "Najbolja" situacija je u Centralnoj kemijskoj biblioteci, odnosno na Kemijskom odsjeku, gdje nedostaje "svega" 11 naslova, odnosno 12,64 %.

Zastarjelost propisane literature analizirana je na osnovi godine izdavanja (Tablica 3). Mora se naglasiti da ima navedene literature bez

godine izdavanja, i to za ukupno 13 naslova, dakle za "svega" 1,49%. To je slučaj i kada se kao literatura propisuju općenito srednjoškolski udžbenici. Smatramo da bi se u tom slučaju ipak moralo naglasiti da se zahtijeva najnovije izdanje. Uočeno je, nadalje, da se npr. u *Redu predavanja* propisuje izdanje na stranom jeziku, a postoji i hrvatski prijevod i to za 9 naslova, odnosno 1,03%. U popisu literature susreću se i ranija izdanja, premda su objavljena novija, i knjižnice ih imaju u fondu, (51 naslov, tj. 5,84%), što je također propust predmetnog nastavnika, koji je k tome najčešće i autor (prevoditelj) propisanog udžbenika.

Tablica 3. Godine izdavanja preporučenih udžbenika

Oznaka biblioteke	Raspon godina izdavanja	Br. nasl. s najnižom god. izd.	Br. nasl. s najvišom god. izd.	Prosječna godina izdanja	M o d	Glavna fonda br. %
SBK	1933-1993	1	1	1977.	19 nasl. u 1987.	1961-1993 184 82
SKF	1957-1991	1	1	1973.	10 nasl. u 1974.	1970-1989 113 75
SGB	1935-1989	1	2	1975.	8 nasl. u 1983.	1967-1989 63 85
CGB	1952-1992	1	1	1973.	9 nasl. u 1980.	1972-1989 72 83
CBGO	1928-1993	1	1	1970.	7 nasl. u 1978.,1983.	1972-1989 84 85
CKB	1943-1993	1	1	1978.	7 nasl. u 1984.,1987.	1972-1993 57 74
SMK	1911-1992	1	5	1977.	11 nasl. u 1989.,1990.	1966-1992 158 85
PMF	1911-1993	1	2	1974.	52 nasl. u 1987.	1961-1993 731 84

Iz Tablice 3 vidljivo je da su godine izdavanja propisanih udžbenika vrlo različite, i da se kreću u razdoblju od 1911. god. (1 naslov) do 1993. (2 naslova). Ipak glavnina (cca 84%) propisanih udžbenika (731 naslov) izdana je u razdoblju od 1961. do 1993. Godina 1974. se pokazala kao prosječna godina izdavanja za sve propisane udžbenike na PMF-u, dakle sa zaostajanjem od cca 20 godina, što je za struku i znanost prilično upozoravajući podatak. Najveći broj naslova - njih 52, odnosno 6% - ipak je iz relativno novijeg vremena, tj. iz 1987. godine.

Popis upisanih redovnih studenata nastavne godine 1993/94. dao je ukupan broj studenata pojedinih obrazovnih profila koji slušaju pojedine kolegije s obzirom na godinu studija na PMF-u, iz čega proizlazi i broj potencijalnih korisnika pojedinih preporučenih naslova. Odnos broja studenata prema pojedinim udžbenicima prikazan je u Tablici 4.

Tablica 4. Broj primjeraka udžbenika i broj zahtjeva po naslovu

Oznaka biblioteke	Raspon br. primjeraka po naslovu	Srednja vrijed.	Raspon br. zahtjeva po nasl.	Srednja vrijed.	Br. zahtjeva za nepost. naslove	Br. zahtjeva po nepost. naslovu
SBK	0 - 69	2,0	2 - 410	44,46	3.990	35
SKF	0 - 45	3,82	11 - 658	80,40	2.256	37
SGB	0 - 22	2,76	7 - 37	14,74	244	13
CGB	0 - 21	2,35	23 - 119	61,74	1.779	61
CBGO	0 - 40	1,76	3 - 316	61,23	930	57
CKB	0 - 49	6,81	7 - 966	169,40	859	78
SMK	0 - 37	4,40	3 - 922	137,19	4.153	101
PMF	0 - 69	3,41	2 - 966	81,31	14.211	46

Prema Tablici 4 analiza broja primjeraka pojedinih propisanih naslova drastično je potvrdila nedostatak većine naslova. Tako se broj primjeraka po naslovu za cijeli PMF kreće od 0 do 69, sa srednjom vrijednošću 3,41.

Analizirajući broj mogućih posudbenih zahtjeva s obzirom na broj studenata po naslovu udžbenika, dobivena je potvrda ranijeg saznanja, jer se ti zahtjevi kreću od 2 do 966, uz srednju vrijednost 81,31. Pri tome, na naslove što ih nema u strukovnim bibliotekama PMF-a otpada mogućih 14.211 zahtjeva, odnosno 46 zahtjeva po naslovu (Tablica 4).

Određen je i broj studenata po primjerku propisanog udžbenika, kao i odnos broja primjeraka i studenata, potencijalnih korisnika. Broj studenata

po primjerku varira u širokom rasponu od 0,23 do 705, sa srednjom vrijednosti 31,02 dok za pojedinog studenta ima 0 do 0,48 primjerka udžbenika sa srednjom vrijednosti od 0,059. Prema pojedinim strukovnim bibliotekama PMF-a dobiveni podaci prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. Broj studenata po primjerku udžbenika i broj primjeraka naslova po studentu

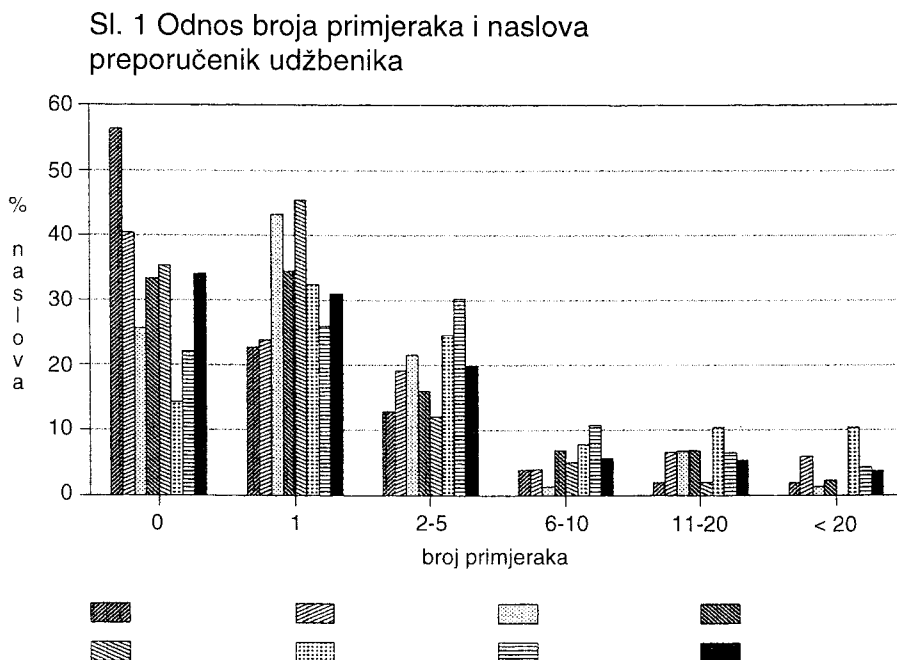
Oznaka biblioteke	Raspon br. studenata po primjerku	Srednja vrijednost	Raspon br. primjerka po studentu	Srednja vrijednost	Ispunjavanje svj. standarda	
					br.	%
SBK	2 - 272	22,50	0 - 0,48	0,034	14	7
SKF	11 - 658	21,01	0 - 2,75	0,048	-	-
SGB	0,35 - 37,0	5,84	0 - 1,57	0,170	13	17,6
CGB	3,50 - 96	26,33	0 - 0,29	0,038	4	4,6
CGBO	2 - 219	42,60	0 - 0,11	0,054	14	14,1
CKB	1,76 - 705	67,35	0 - 0,57	0,053	4	5,2
SMK	0,23 - 453	31,49	0 - 0,13	0,032	19	10,3
PMF	0,23 - 705	31,02	0 - 0,48	0,059	68	9,7

Visoke srednje vrijednosti (31,02 za cijeli PMF), te posebno visoke granične vrijednosti broja studenata (tj. mogućih posudbenih zahtjeva) po primjerku (do najviše 705) prikazane u Tablici 5, pokazuju izraziti manjak propisane udžbeničke literature u svim strukovnim knjižnicama PMF-a. Istovremeno, samo 68 naslova udžbenika, što čini 12,04% od propisanih naslova što ih posjeduju strukovne knjižnice PMF-a, odnosno 9,7% od ukupnog broja propisanih naslova, zadovoljava minimum svjetskog standarda (1 primjerak udžbenika na 5 studenata**). Pri tome treba naglasiti da se pretežito radi o naslovima propisanim za obvezne izborne kolegije, što ih ionako sluša 1-3 studenta. Dodatni razlog tako "visokog" broja naslova koji zadovoljavaju minimum svjetskog standarda leži u činjenici, da su među tim naslovima i oni čiji su autori djelatnici PMF-a.

**Podatak iz Parry Report-a preuzet iz: Tatjana Aparac-Gazivoda: Razvoj mreže Univerzitetskih biblioteka Velike Britanije 1960-1980 : Magistarski rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 1982., str. 69.

Analiza broja primjeraka pojedinih naslova u strukovnim knjižnicama PMF-a prikazana je grafički na Slici 1.

Slika 1

Na Slici 1 vidljivo je da u knjižnicama PMF-a ne postoji 309 (35,45%) preporučenih naslova. Tek za 33 naslova (3,79%) ima više od 20 primjeraka. Ukupno 271 (31,08%) naslov knjižnice posjeduju samo u jednom primjerku. Poseban problem predstavlja činjenica, da je za taj jedini primjerak u pravilu zadužen predmetni nastavnik, dakle nedostupan je studentu, tj. nemoguće ga je dati studentima na korištenje barem u čitaonici. Nameće se obveza nabave dovoljnog broja primjeraka preporučene udžbeničke literature, pri čemu se mora zadovoljiti minimum svjetskog standarda od jednog primjerka na pet studenata.

Gotovo polovica propisane udžbeničke građe pisana je na engleskom jeziku (44,13%); na hrvatskom jeziku 35,81%. Prema pojedinim knjižnicama podaci se kreću u vrijednostima prikazanim u Tablici 6.

Tablica 6. Jezik propisane zbirke udžbenika

Oznaka biblioteke	Broj naslova									
	engl.	hrv.	njem.	rus.	srp.	fran.	sloven.	tal.	slovač.	
SKB	br.	92	67	24	2	7	5		3	1
	%	45,77	33,33	11,94	1,00	3,48	2,49	-	1,49	0,50
SKF	br.	101	37	-	4	9	-	-	-	-
	%	66,89	24,50	-	2,65	5,96	-	-	-	-
SGB	br.	49	13	4	4	3	-	1	-	-
	%	66,21	17,57	5,41	5,41	4,05	-	1,35	-	-
CGB	br.	17	38	15	6	1	6	4	-	-
	%	19,54	43,68	17,24	6,90	1,14	6,90	4,60	-	-
CBGO	br.	53	20	10	2	12	1	1	-	-
	%	53,54	20,20	10,10	2,02	12,12	1,01	1,01	-	-
CKB	br.	47	25	2	-	3	-	-	-	-
	%	61,04	32,47	2,60	-	3,89	-	-	-	-
SMK	br.	34	113	6	26	1	5	-	-	-
	%	18,38	61,08	3,24	14,06	0,54	2,70	-	-	-
PMF	br.	393	313	61	44	36	17	6	3	1
	%	44,13	35,81	6,98	5,03	4,12	1,95	0,69	0,34	0,11

Iz ove je Tablice vidljivo da se pri propisivanju literature pretpostavlja (barem pasivno) poznavanje stranih jezika - i to prvenstveno engleskog, na kojem je pisana skoro polovica (44,13%) propisane literature. Na hrvatskom jeziku objavljeno je tek nešto više od trećine (35,81%) preporučene literature***, čime je sigurno otežano usvajanje hrvatskog nazivlja.

***Bilo bi zanimljivo usporediti koliko se od propisane literature na stranim jezicima odnosi na prvu i drugu godinu studija, budući da je u prve dvije godine studiranja obavezan kolegij strani jezik (dakle paralelno s usvajanjem stručnog gradiva na hrvatskom jeziku, studenti uče i stručnu terminologiju na jednom stranom jeziku).

Tablica 7. Udžbenici koje su napisali ili preveli djelatnici PMF-a

Oznaka knjižnice	Broj i postotak autor		naslova udžbenika prevođitelj	
	br.	%	br.	%
SBK	15	7,46	5	2,49
SKF	28	18,54	2	1,32
SGB	9	12,16	-	-
CGB	13	14,94	-	-
CBGO	10	10,10	-	-
CKB	8	10,39	1	1,30
SMK	27	14,60	1	0,54
PMF	110	12,59	9	1,00

Iz navedenih je podataka vidljivo da nastavnici nedovoljno i vrlo nerado pišu ili prevode udžbenike. Svega 119 naslova ili 13,62% od propisanih naslova napisali su ili preveli djelatnici PMF-a. Općenito se nameće potreba, možda i pravne regulacije pisanja i/ili prevođenja udžbenika, uz odgovarajuće stručno-znanstveno i financijsko vrednovanje tog - za edukacijski proces na visokoškolskom učilištu - neobično važnog zadatka.

Pravna regulativa

Provedena analiza je, dakle, potvrdila iskustveno saznanje bibliotečnih djelatnika PMF-a o nedostatku pojedinih naslova odnosno nedovoljnom broju primjeraka propisanih udžbenika. Uzroci takvog stanja su mnogostruki. Jedan od mogućih uzroka je sigurno loša i nedostatna zakonska regulativa, što proizlazi već iz letimičnog uvida u postojeće propise. Naime, prikupljanjem podataka tijekom istraživanja ustanovljeno je da nema dovoljno jasnih, detaljnih zakonskih odredaba. Nisu razrađene mnoge teme: od potrebe, obveze i načina osnivanja knjižnica na fakultetima, do usklađivanja standarda u svezi s djelatnošću, financiranjem, te nabavom građe u knjižnicama. Ovim se člankom pokušalo ukazati na važnost diskusije i pravnog reguliranja pisanja i/ili prevođenja udžbenika na razini Sveučilišta.

Prema *Standardima za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj* (2) 1. poglavlje - Definicija i organizacija: Status visokoškolske knjižnice mora biti reguliran odgovarajućim zakonskim propisima, a to su:

- Zakon o sveučilištu, odnosno važeći Zakon o visokim učilištima,
- Zakon o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti,
- Zakon o bibliotekama i bibliotečnoj djelatnosti, te
- Opći akti Sveučilišta odnosno fakulteta.

Visokoškolske knjižnice definirane su u 1. poglavlju *Standarda za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj* (2), u kojem se, između ostalog, propisuje organizacija ... studentske čitaonice s referentnom zbirkom i zbirkom udžbenika i priručnika.

U 2. poglavlju *Standarda - Službe i usluge*, u kojem su navedene obveze i zadaci fakultetskih knjižnica, spominje se zbirka udžbenika, odnosno među obvezama i zadacima je i: - neposredan rad s korisnicima, koji podrazumijeva ... organiziranu zbirku udžbenika i priručnika.

Prema 3. poglavlju - Knjižnični fondovi: - u fakultetskoj knjižnici trebaju se nalaziti svi udžbenici i priručnici koji su propisani nastavnim planovima i programima.

Zakon o visokim učilištima u svom 1. članku, stavak 1 uređuje putem Statuta ustrojstvo visokih učilišta, a u stavku 2, između ostalog, i status knjižnice, čija djelatnost osigurava rad sustava visoke naobrazbe. Dodatne propise treba tražiti u *Zakonu o ustanovama*. U svom 17. članku *Zakon o visokim učilištima* definira da sveučilišta, veleučilišta, te visoka učilišta u sastavu sveučilišta i veleučilišta mogu u skladu sa Zakonom osnivati knjižnice, čija djelatnost osigurava cjelovitost i potrebni standard sustava visoke naobrazbe.

Statut Sveučilišta u Zagrebu (prema članku 1) uređuje ustrojstvo, djelatnost i poslovanje Sveučilišta u Zagrebu. Prema članku 10, Sveučilište osniva i druge ustanove čija djelatnost osigurava cjelovitost i potreban standard sustava visoke naobrazbe. Članak 67 govori o tome da Sveučilište osniva, između ostalog, središnju i posebne knjižnice.

Dakle, naši zakonski propisi ne reguliraju opseg zbirke udžbenika.

Je li zaista dopustivo toliko malo pozornosti posvećivati ustrojstvu i djelovanju knjižnica na našim fakultetima? Jedno ipak nije nigdje navedeno: tko daje sredstva za nabavu udžbenika? Tom problemu nije dovoljno samo malo pozornosti. Uz takvu zakonsku regulativu ne začuđuje da do danas ne postoji niti na jednom od hrvatskih sveučilišta organizirani bibliotečno-informacijsko-dokumentacijski sustav.

Zaključak

- Na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu predaje se ukupno 646 kolegija, za koje je propisano 874 naslova udžbenika (1,35 udžbenika/kolegiju);
- Bez propisane literature su 54 kolegija (8,36%);
- Od udžbeničke literature propisane *Redom predavanja* u strukovnim knjižnicama PMF-a nema 309 naslova (35,45%); za 271 naslov (31,08%) knjižnice posjeduju samo po jedan primjerak, dok više od 20 primjeraka ima samo za 33 naslova (3,79%);
- Glavnina (731 naslov, cca 85%) propisanih udžbenika izdano je u razdoblju od 1961. do 1993. godine; najveći broj propisanih naslova - ukupno 52 (6%) - je iz 1987. godine;
- Potrebno je upotpuniti popis propisane literature (svim relevantnim izdanjima) ili ga ispraviti (zamijeniti zastarjela izdanja novijim);
- Broj primjeraka po naslovu kreće se u intervalu od 0 do 69.
- Broj potencijalnih korisnika, odnosno broj mogućih posudbenih zahtjeva po naslovu udžbenika kreće se od 2 do 966; na naslove što ih nema u strukovnim knjižnicama PMF-a otpada 14.211 zahtjeva, odnosno 46 zahtjeva po naslovu;
- Broj studenata po primjerku varira u vrlo širokom rasponu od 0,23 do 705; za pojedinog studenta ima 0 do 0,48 primjeraka udžbenika. Minimum svjetskog standarda za broj studenata po primjerku u odnosu 5:1 zadovoljen je samo u 68 slučajeva, odnosno za 9,7% propisanih naslova;
- Samo 35,81% propisane udžbeničke literature objavljeno je na hrvatskom jeziku; čak 44,13% na engleskom jeziku;
- Nastavnici premalo i nerado pišu ili prevode udžbenike - samo 119 naslova, (13,62%) proizvod je djelatnika PMF-a. Nužno je regulirati obvezu pisanja (i/ili prevođenja) i tiskanja visokoškolskih udžbenika, (uz odgovarajuće stručno-znanstveno i financijsko vrednovanje), te nabavu svih preporučenih udžbenika uz nadzor i koordinaciju.

LITERATURA

1. Bajs, Ljiljana; Vesna Borić, Katarina Gajić, Vesna Jadrijević, Đurđica Jureša, Blaženka Magaš, Marula Vujasinović. Stanje fonda obvezne literature u knjižnicama Prirodoslovno-matematičkog fakulteta. // 29. Skupština Hrvatskoga bibliotekarskog društva, Bizovačke toplice, 22. do 24. rujna 1994. Sažeci. Str. 24.
2. Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture Republike Hrvatske 1 (1991), 3/4, 18-21.
3. Marušić, Sveto. Udžbenici i skripte : Analiza ankete -problemi i planovi razvoja izdavačke djelatnosti. // Sveučilišni vjesnik : posebna izdanja : Studija 2 (1982) 7-91.

UDK 02(497.13) (05)

ISSN 0507 – 1925

V J E S N I K
BIBLIOTEKARA HRVATSKE

IZDAJE HRVATSKO BIBLIOTEKARSKO
DRUŠTVO

GODINA XXXVII

1994.

BROJ 3-4.

ZAGREB

1996.